

L'ORTOÈPIA DE L'ONOMÀSTICA FORANA¹

*Everybody has a right to pronounce
foreign names as he chooses*
Sir Winston Churchill

I. INTRODUCCIÓ

Si bé per un home d'estat de la talla de Churchill la pronúncia dels noms propis i oficials provinents d'àmbits lingüístics forans pot resultar una qüestió marginal, no hi ha dubte que en determinats medis informatius i mitjans de comunicació la manera de dir aquestes unitats lèxiques alienes esdevé bàsica i hauria de ser objecte d'una atenció primordial.

Amb aquesta comunicació espero poder esbossar, de forma prou justificada i documentada, una proposta d'adaptació fònica al català de noms d'éssers animats, de coses i de llocs provinents de llengües foranes per contribuir a facilitar-ne la pronúncia —tot regularitzant-la i normalitzant-la— i per orientar, especialment, els professionals dels mitjans orals amb l'objectiu, en darrer terme, d'afavorir la difusió i la consegüent comprensió del missatge verbal. I quina millor ocasió per fer-ho en homenatge a TV3, precisament el dia del seu vintè aniversari (10 setembre 1983-2003).²

Tot i que l'adaptació al català dels noms propis forans ha estat tractada per diversos autors (Fabra 1954-56, especialment a les *Converses filològiques* núm. 361-366;

1. Agraïxo a Joan Mascaró les observacions fetes a la primera versió d'aquest treball

2. D'aquesta manera intentaré difondre part de la investigació que el Grup de Recerca en Fonètica de la Universitat de Lleida està duent a terme des de l'any 1995 (Julià 1995) per mitjà dels projectes EMCON (Estudi dels Mitjans de Comunicació Orals Nord-occidentals) i Fondescat (Fonètica descriptiva catalana), finançats per la Universitat de Lleida, en especial pel que fa a les seves darreres fases, que constitueixen l'elaboració de propostes ortoèpiques. En aquest sentit el treball està relacionat tant amb la comunicació d'Imma Creus i Sílvia Romero, inclosa en aquest volum, sobre la descripció i possible prescripció de l'estàndard nord-occidental (Julià-Munné *et alii* 2004) com amb el *Diccionari de la pronúncia catalana* (Julià-Munné *et alii*, en prep.), una breu mostra del qual es presenta més endavant. Aquest tipus de recerca, d'altra banda, està adquirint un desenvolupament considerable, especialment en relació amb el tractament automatitzat de dades. Entre els projectes més avançats destaquen el de Bartkova (2003) sobre la pronúncia de noms propis per a France Telecom, així com el *solc* de Lluís de Yzaguirre a Barcelona (Cabrè *et alii* 2000; Yzaguirre & Salvà, 2003; i els inclosos en aquest mateix volum).

Coromines 1974, sobre l'ús de noms propis estrangers; Espinal 1989-91; Comissió de Normalització Lingüística de TVC 1995; Graells *et alii* 1998; Julià 1995, 2000 i 2004; les orientacions periòdiques de *Versió doblada* del Departament d'Assessorament Lingüístic de Televisió de Catalunya; i més recentment en el *Llibre d'estil* d'El Periódico de Catalunya, 2002), no disposem encara d'unes directrius ortoèpiques específiques respecte a aquest punt. No oblidem que l'IEC ha fet propostes de caràcter general relatives a l'estàndard oral (1990a) i per a l'adaptació ortogràfica al català de llengües com l'àrab (1990b), el rus (1996) i l'hebreu (2003), però no propostes de caràcter ortoèpic en relació amb l'onomàstica. En conseqüència, hem de recórrer especialment al primer llibre d'estil dels nostres mitjans audiovisuals: el de TV3, publicat per la Comissió de Normalització Lingüística de TVC, ja esmentat. No cal dir que la raó es troba en la complexitat de l'adequació ortoèpica, com veurem tot seguit. Llevat, esclar, que tinguem la màniga tan ampla com Sir Winston Churchill [ˈtʃɜrʃiəl], amb tot el respecte per l'admirat estadista anglès, la imatge del qual ha esdevingut inseparable del puro i el corbatí.³

2. ORTOÈPIA, ONOMÀSTICA I FORANA: CONCEPTES A L'ABAST

D'entrada caldria incidir en el fet que l'adaptació d'un nom propi forà al sistema fònic del català, comporta l'elaboració d'un terme que resulti pronunciable de forma natural i versemblant, en consonància amb la resta de la unitat discursiva. S'haurien d'evitar, doncs, entre d'altres, fets tan grotescos com pronunciar 'a l'espanyola' en un text català *Nueva York, Citroën* [θitro'en], *Yourcenar* [jurθe'nar] o *Mao Zedong* [ˌmaoθe'ðoŋ], o 'a l'anglesa' expressions com «els fets de Tiananmen Square», o pronunciar com a [təβiβi'si] unes sigles tan internacionals com «la BBC» [təβeβe'se], que de tant en tant sentim als mitjans de comunicació catalans. Es tracta d'uns casos flagrants i evidents de mediatització i supeditació lingüístiques, com una mostra més del servilisme més carca i tronat. I fins i tot ens trobem amb el cas invers: pronunciar com a forans noms ben catalans, com ara [ˌɟotə βe 'fwa] per a J. V. Foix. Convindria tenir present, doncs, a fi de veure-hi clar en el procés d'implementació fònica de l'onomàstica no catalana, tota una sèrie de passos que constituïrien una mena de decàleg, un cop establerts el concepte i l'abast d'*ortoèpia*, *onomàstica* i *forana*.

3. Precisament aquest cognom anglès és una mostra de la variació de la pronúncia orig. ([ˈtʃɜːrʃiəl\ˈtʃɜːrʃiəl], en anglès britànic i nord-americà, respectivament) i de l'adaptada al català ([ˈtʃɜrʃiəl\ˈtʃurʃiəl\ˈtʃurʃiəl\ˈtʃurʃiəl\ˈtʃurʃiəl\ˈtʃurʃiəl\ˈtʃurʃiəl], o fins i tot [ˈpurukurʃotiˈtʃiəl]), apel·lant en aquest darrer cas a la liberalitat del personatge.

2.1 Què entenem per «ortoèpia» i quina és la seva comesa des d'un punt de vista pràctic

Tot seguit miraré de donar-hi resposta procurant diferenciar-la de l'*ortologia*, generalment considerat com un terme sinònim d'*ortoèpia*.⁴ A grans trets podríem definir l'*ortoèpia* com la pronúncia reglada d'acord amb les normes d'elocució establertes per l'ús o per l'autoritat acadèmica. Partint de l'obra emblemàtica que la consagrà, el *Pigmalió* del dramaturg irlandès George Bernard Shaw, el propòsit de mestre Higgins de voler fer pronunciar el diftong /ɔj/ del cockney (sc. l'anglès suburbial londinenc) de la florista com el normatiu /aj/ (p.e. 'night' [ˈnʌjt] > [ˈnäjt]) constituiria una intervenció ortoèpica per excel·lència.

Per una altra banda, podríem considerar l'*ortologia* com la part de la gramàtica normativa que estableix la manera correcta i adequada d'expressar-se oralment i, sobretot, que es consolida en el procés d'estandardització d'una comunitat de parla. Conseqüentment, constitueix la pronúncia estàndard o normalitzada de la llengua. Podríem situar l'origen de l'*ortologia* catalana moderna en els treballs de Pompeu Fabra (1868-1948), que l'impulsà a partir de les seves gramàtiques i especialment amb un bon nombre de *Converses filològiques* (1919-28).⁵ Continuant amb la referència de l'anglès britànic estàndard, el fet que quasi un segle després de veure la llum *Pigmalió* es permeti als locutors de la BBC pronunciar el diftong esmentat a mig camí entre [ɔj] i [äj] (>[ɐj]) implica que l'ús, per pràctica i sanció dels mitjans orals anglesos, ja n'ha establert l'estàndard. Aquest fet aleshores aniria més enllà de l'ortoèpia per ser objecte d'estudi de l'*ortologia*. Vegem-ne tot seguit la relació esquemàtica:⁶

ORAL / elocució / dicció / ortoèpia / ortologia

ESCRIT / redacció / cal·ligrafia / ortografia

---

ortoèpia / normativització / codificació

---

ortologia / normalització / estandardització

4. Ja fa uns anys (concretament des de finals de 1995, en el marc del primer curs de postgrau en «Correcció de textos orals», dins el Màster en Estudis de Lingüística Aplicada Catalana, UdL, 1995-2000) que vaig intentar establir una distinció entre *ortoèpia* i *ortologia*, coincident en bona mesura amb la de Pradilla (2001).

5. Mentre esperem l'aparició de les obres completes de Fabra, cal recórrer a les dues edicions més extenses de les converses filològiques fabrianes: Santiago Pey (1954-56) i Joaquim Rafel (1983-84).

6. Es pot trobar més informació sobre aquesta terminologia fonètica a Julià (2003).

2.2 *Quin és l'abast de l'onomàstica*

Podem establir la classificació següent, adaptada de Graells *et alii* (2001):

- a) Noms d'éssers animats: Antroponímia contemporània, amb variants diverses;
  - Antroponímia històrica i literària
  - Zoonímia
  - Noms de grups artístics
- b) Noms de coses
  - Institucions i organismes
  - Empreses comercials i els seus productes
  - Associacions, moviments i congressos polítics i científicoculturals
  - Esdeveniments històrics, culturals i festius
  - Obres artístiques i publicacions
  - Objectes especials

[Aquí també caldria tenir en compte la pronúncia de les sigles (lletra a lletra de forma independent), com ara BBC, ADN, PSC o l'anglès *IPA* (cf. la pronúncia acronímica de l'equivalent català: AFI) i acrònims, com si es tractés d'un sol mot, com en el cas d'OTAN, ISO, ERC, AFI o Fortran, així com la pronúncia combinada sigloacronímica de MS-DOS o CD-ROM.]

- c) Toponímia
  - Poblacions
  - Divisions territorials i accidents geogràfics
  - Toponímia urbana
  - Topònims inclosos en noms d'entitats.

2.3 *La diversitat lingüística forana*

Pel que fa a la diversitat d'idiomes que poden fornir-nos noms, ja siguin traduïbles o adaptables, caldria tenir en compte aquests quatre tipus de circumstàncies:

a) El grau de relació amb les diferents comunitats lingüístiques des de l'àmbit catalanoparlant, segons la seva proximitat territorial, política, comercial, esportiva i cultural. Així, per ordre descendent, podrien disposar de la relació següent: espanyol, francès, anglès, italià, alemany, gallec, basc, neerlandès, etc.

b) Un grau de màxima afinitat tipològica, com en el cas de les llengües romàniques i d'alfabet llatí en general.

c) Un grau d'afinitat tipològica reduïda i amb relacions comercials i culturals escasses o en ascens progressiu. Aquest seria el cas de les anomenades 'llengües exòtiques', ja sigui amb alfabet no llatí (grec, rus, àrab, hebreu, etc.) o sense alfabet fins èpoques recents, com algunes de les ideogràfiques, que empren caràcters per a l'escriptura (japonès, xinès mandarí, xinès cantonès, etc.).

d) L'aparició d'esdeveniments noticiables de caire esportiu, artístic, econòmic, politicocultural o catastròfic (meteorològic, terrorista, bèl·lic, mèdic, accidents, etc.) en qualsevol punt del planeta i de l'univers, generalment via anglesa o espanyola. Els fets de la guerra dels Balcans, posem per cas, entre les exrepúbliques iugoslaves durant l'any 1999 forniren una extensa onomàstica en serbocroat (Julia 2000).

3. EL DECÀLEG DEL PROCÉS D'IMPLEMENTACIÓ

Ara ja podem enfrontar-nos amb cadascun dels deu passos que haurem de superar per a la implementació de l'onomàstica forana:

3.1 *Format d'entrada*: versió originària *vs.* versió traduïda o una versió ja adaptada a l'espanyol, anglès i/o fins i tot en català (p.e. un article de premsa en català com a font d'un comentari radiofònic).

3.2 *Canal d'arribada*: escrit (agència de notícies, informació disponible a Internet, premsa, etc.) o oral (ràdio, TV, resultat de la intervenció d'un intèrpret, reproducció d'enregistraments, comunicació directa del parlant, etc.).

3.3 *Àmbits d'actuació i l'usuari-professional responsable* d'acord amb el context en què s'ha d'emprar el terme:

Mitjans i gèneres periodístics: ràdio, premsa, TV, doblatge; informatius, esports, etc. (amb la intervenció de periodistes, actors de doblatge, locutors, assessors lingüístics...)

Medis docents, conferències, etc. (amb professors, conferencians...)

Presentacions en congressos, convencions, etc. (amb ponents, comunicants...)

Exposicions i intervencions institucionals i parlamentàries (regidors, consellers, diputats...)

3.4 *Naturalesa i grau de l'adaptació de la llengua font a la llengua receptora*:

Ús de la forma tradicional en català (Osca, Londres; OTAN; ADN, BBC) [*trad*]; respecte per la pronúncia originària (manteniment en general inviable) [*orig*]

(Ex.: neerl. 'Kluyvert' ['kʰœʏvɛɾt]; xinès mandarí en romanització pinyin⁷ 'Beijing' [ʃpej 'tɕiŋ]).⁸

Adaptació completa o parcial al sistema i a l'estructura fònics del català [*cat(alanitzada)*]. Aquí podem topar amb dificultats afegides si la llengua originària fa servir un alfabet diferent (rus, grec) o no en té, com succeïa amb el xinès fins a mitjan segle XIX. En el primer cas, es pot fer una simple transliteració prèvia: el pas de l'alfabet ciríl·lic o grec al llatí (ex.: *Gorbačev*), tot i que és preferible una transcripció amb ortografia catalana que en reflecteixi la pronúncia (ex.: *Gorbatxov*, cf. l'esp. *Gorbachev*). En el cas de les llengües logogràfiques, que fan servir caràcters, hauríem de partir d'una romanització prèvia, com en el cas del pinyin. Amb tot, fora preferible disposar d'una transcripció fonètica (ex.: [ˈmaw ʔtsə ˈtuŋ]), malgrat que, com veurem més endavant, aquest no és sempre el sistema més pràctic per a una bona part d'usuaris, llecs en matèria fonètica. Així, podríem arribar a una forma catalana:

a) Partint de la forma ortografiada (neerlandès), transcrita —amb transliteració prèvia— (rus) o romanitzada (mandarí) i pronunciat 'a la catalana'. Es tractaria d'una pronúncia *ortografista o paragràfica* (Ex.: neerl. 'Kluyvert' ['kʰɯjβɛɾ \ kʰɯjβɛɾt]; mandarí 'Mao Zedong' [ˌmɑoʒəˈdʊŋ \ ˌmawzəˈdʊŋ]) [*catgraf*].

b) Mitjançant l'adaptació fonètica (perceptivoarticulatòria) al català, amb l'ajut d'una transcripció fonètica ampla, de manera que reflecteixi al més fidelment possible la pronúncia originària sense vulnerar el sistema, l'estructura ni les realitzacions al·lofòniques del català. Altrament dit: preservant sempre la bona pronúncia catalana d'acord amb la varietat estàndard del locutor (vg. el punt 7) sense que grinyoli la dicció del discurs com a resultat del manlleu mal adaptat del nom forà. Ara tindríem una pronúncia *foneticista o parafònica* (Ex.: neerl. ['kʰɯjβɛɾ]; mandarí en romanització Wade-Giles 'Mao Tse-tung' [ˌmaotseˈtuŋ \ ˌmawtsəˈtuŋ]) [*cafton*].

Vegeu-ne una mostra a la Taula 1.

No oblidem que una pronúncia parafònica o foneticista ens acostaria més a un auditori de la llengua originària. Heus-ne aquí un exemple: un grup de xinesos, d'una determinada delegació comercial que visita la capital de Catalunya, senten un parlament en català (o en espanyol, com sol succeir no poc sovint) en què s'inclou el nom de 'Mao Zedong' en pronúncia ortografista (*catgraf*). En aquest cas

7. Aquest sistema de transcripció fou promogut fa mig segle per la política cultural de Mao Tse-tung a fi de substituir el tradicional Wade-Giles, que datava del s. XIX. Paradoxalment, encara que *pinyin* en xinès significava 'escriptura fonètica', ens cal la transcripció fonètica per precisar-ne la pronúncia (*Zedong* [tsəˈtuŋ]).

8. Els dígitos superescrits indiquen els quatre tons distintius del mandarí: 1) alt sostingut, 2) alt ascendent; 3) descendent-ascendent baix, i 4) alt descendent.

TAULA I · TIPOLOGIA DE PRONÚNCIES

IDIOMA	PRONÚNCIES		
	<i>Tradicional</i> (assimilable a forma traduïda)	<i>Catalanitzada</i> 1. <i>Catgraf</i> (adaptació segons l'ortografia): pron. grafista 2. <i>Catfon</i> (adaptació a partir de la pronúncia originària): pron. fònica	<i>Originària</i> (de llengües contemporànies del català)
Espanyol	Osca [ˈɔskə]		Huesca [ˈweska]
		Badajoz (1. = <i>orig.</i>) 2. [bədəˈxos] Cáceres (1. <i>orig.</i>) 2. [ˈkasərəs]	Badajoz [baðaˈxoθ] Cáceres [ˈkaθeres]
Francès	París [pəˈris]		Paris [paˈʁi]
		Chartres 1./2. [ˈʃartʁəs]	Chartres [ˈʃaɪtʁ]
Anglès	Londres [ˈtɒndrəs] Gal·les [ˈgɑːtəs\ˈgɑːtəs]		London [ˈlʌndən] Wales [ˈweɪlz]
		Hitchcock 1./2. [ˈhɪtʃkɒk]	Hitchcock [ˈhɪtʃkɒk]
Alemany	Colònia [kuˈtɔniə \ njə]		Köln [ˈkɔlən]
		Hitler 1. [ˈhɪdɫər] 2. [ˈhɪdɫə]	Hitler [ˈhɪtlə]
		Bosch* (1.) 2. [ˈbɔʃ]	Bosch* [ˈbɔʃ]
Neerlandès		Cruiff 1. [ˈkrwɪf] 2. [ˈkrɔɪf]	Cruiff [ˈkrœʏf \ ˈkrœʏf]
	la Haia [ˈɦajə]		Den Haag* [den ˈɦaːx]
Mandarí	Pequín [pəˈkɪn]	Beijing 1. [bəiˈʒɪn] 2. [pəi ˈtʃɪn]	Beijing [ˈpeɪ ˈtʃɪn]

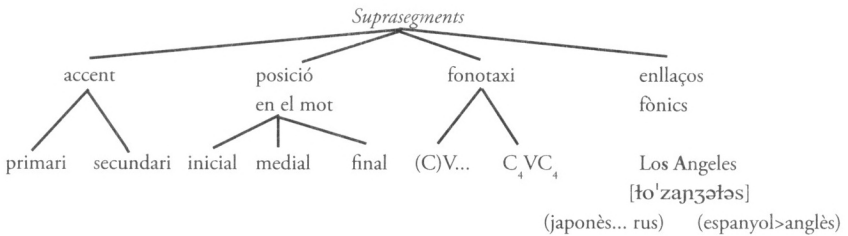
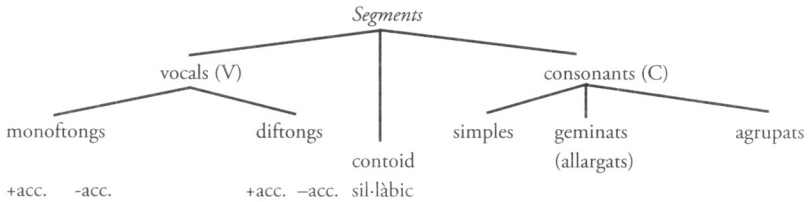
difícilment cap membre de la indicada delegació interpretarà que s'hagi anomenat el carismàtic líder comunista. Altrament succeiria amb una pronúncia foneticista (*catfon*), independentment del grau de comprensió de la resta del discurs.

3.5 Els fonaments fònics. Caldria considerar:

- a) Els *segments* de les dues llengües (originària/receptora):
  - El contrast dels respectius sistemes fonològics o inventaris fonemàtics, tot tenint en compte la varietat dialectal i el corresponent estàndard oral (*cf.* 3.7)
  - La realització al·lofònica dels fonemes, sobretot segons la seva distribució.
- b) Els *suprasegments*, que transcendeixen els segments:
  - L'estructura accentual (i tonal, si escau).
  - L'estructura fonotàctica o la seva sil·labificació.

9. Observi's les adaptacions a l'anglès ((dɛn ˈhɑːg) al costat de ˈHague [ˈheɪg]) i a l'alemany ((dɛm ˈhɑːk) en relació amb el segment final. Mentre l'anglès admet un oclusiu lax semisonor l'alemany manté l'ensordiment final —coincidint aquí amb el català.

Vegem a continuació l'esquematització dels aspectes esmentats:

Vegem els fonaments bàsics de l'adaptació fònica de manlleus onomàstics a la taula 2.

TAULA 2 · FONAMENTS DE L'ADAPTACIÓ FÒNICA DE MANLLEUS ONOMÀSTICS

LLENGÜES receptora < originària	ADAPTACIÓ al sistema i a l'estructura fònics de la llengua prestatària	DIVERGÈNCIES articulatorioperceptives
català < mandarí	<i>Segmental</i> No ofereix dificultat en aquest sentit: català < xinès (cat. ['li \ 'ljaŋ] < 'Li, Liang')	[r\l\l] = [l] (parra/pare/pala /palla) Simplificació de 'líquids' en mandarí
francès < anglès	<i>Suprasegmental (accent)</i> fr. [wɔl'tɔn] < ang. ['wɔ:ltɔn] 'Walton'	Accentuació paroxítona anglesa vs. oxítona francesa
català < anglès	cat. [jɔrk'fajə] < ang. ['jɔ:kʃə] 'Yorkshire'	Accentuació paroxítona anglesa vs. catífon errònia
català < anglès	<i>(estructura fonotàctica)</i> cat. [əs'touŋ] Vs.CVvC < ang. ['stouŋ] 'Stone'	Vs.CV. < *sCV. ang. C _{o-3} VC _{o-4} vs. cat. C _{o-2} VC _{o-3/4}
japonès < anglès	jap. [suiŋ'kuusu] < ang. ['sfɪŋks] 'Sp-hinx' [amb 3 vocals epentètiques CV.CVC. CV.CV]	ang. C _{o-3} VC _{o-4} vs. jap. C _{o-1} VC _{o-1} (nas), com en mandarí.

3.6 *Els fonaments sociofonètics*: cal tenir presents l'adequació a l'entorn comunicatiu, especialment en relació amb el tipus de registre del discurs: formal, semiformal o informal.

3.7 *Varietat estàndard del canal d'emissió*: en referència a la varietat lingüística tant de l'emissor (accent del locutor), com sobretot dels destinataris. Així, distingiríem entre el català central (barceloní, gironí...), el nord-occidental (lleidatà, ribagorçanopallarès, tortosí...), el balear (mallorquí, menorquí, eivissenc...), etc. Vegem-ne una mostra a la taula 3.

TAULA 3 · PRONÚNCIA ONOMÀSTICA PROPOSADA EN DUES VARIETATS DEL CATALÀ ALS MÈDIA ORALS

Forma ortogràfica Originària [anglès], transliterada [rus] o ro- manitzada [mandarí]	Pronúncia Originària	Formal (Noticiaris)	
		Estàndard central	Estàndard nord-occidental
Sardenya		[sər'ðeɾə]	[sar'ðeɾe]
L'Eixample		[tə'ʌmptə]	[tej'ʌmpte]
Leicester Square	[ˈtɛstɛ'skwɛə]	[ˈtɛstə'skwɛr]	[ˈtɛstɛ'skwɛr]
Etiòpia		[ətɪ'ɔpiə]	[eti'ɔpiɛ]
Cervantes	[θer'βantes]	[θer'βantes] [sər'βantəs]	[θer'βantes] ([ser'βantes])
Jones	[ˈdʒəʊnz]	[ˈʒowns] ([ˈdʒowns])	[ˈdʒowns]
Jakobson	[ˈjɑ:kəbsən]	[ˈʒakopson] ([ˈdʒakopson])	[ˈdʒakopson]
Gorbačev/ <i>Gorbacsov</i>	[gərbɐ'ʃɔf]	[gurbə'ʃɔf \ gərbə'ʃɔf]	[gorba'ʃɔf]
Mao Zedong	[ˈmaw ˈtsə ˈtuŋ]	[ˌmaoze'ðoŋ] \ [ˌmawzə'ðoŋ] [ˌmaw ˈtsə' tuŋ]	[ˌmao ze'ðoŋ] [ˌmao ˈtse' tuŋ]
(d)el IEC (sec. l'IEC) ¹⁰		[ə'l'jek] (sec. [ti'ek])	[e'l'jek] (sec. [ti'ek])
La UdL		[təuðe'etə \ təwðe'etə]	[təuðe'ete \ təwðe'ete]
La UEFA		[tə'wefə]	[tə'wefɛ]

3.8 *Materials de consulta*. És molt convenient disposar de diccionaris de pronúncia, com els que es tenen a l'abast en anglès (Wells 2000; Jones 2003), en francès (Warnant 1968) o en alemany (Krech & Stötzer 1982; *Duden* 2004). En català no en tenim encara cap que inclogui onomàstica autòctona i forana de forma relle-

10. Pronúncia acrònima: '(d)el IEC' [dɛ'l'jek]. Pronúncia acronímica i desplegada: '(de) l'IEC' [dɛ.ti'ek \ dɛ.tins.ti'tud.dəs'tu.ðis.kə.təfəns].

vant (cf. *DCVB*; Bruguera 1990/2004²; Lacreu 2001), tot i que s'estan desenvolupant diversos projectes (cf. el *DPC* de Julià-Muné *et alii*, en prep.; Julià-Muné & Creus 2003 i 2004). També són útils els diccionaris de noms de persona (Albaigés 1980/2000¹¹), de sigles i acrònims (Mestres & Guillén 1992/2001²); els reculls enciclopèdics reconeguts (GEC) o de toponímia (Moran *et alii* 2002) i els llibres d'estil (CNL de TVC 1995; El Periódico 2002) o treballs sobre l'estàndard oral d'índole general (Lacreu 1990/2002⁶; Vallverdú 2000). Tot seguit es mostra un fragment del futur *DPC*, en pronúncia nord-occidental i central:

Guixers [gi'jes |'ses]
 guixó *m.* [gi'ʃo]
 Guixols (Sant Feliu de_) ['gi.ʃots] || ['giʃuts]
 guixot *m.* [gi'ʃot]
 guixoter, -a *m. & f.* [gi.ʃo'te\re] || [giʃu'te\ra]
 Guiyang [gi'jaŋ | kwej'jaŋ] *mand.* [kwej'jaŋ]
 Guizhou [gi'zow | kwej'tʃow] *mand.* [kwej'tʃow]
 Gujarat [gu.ʒa'rat] || [gu.ʒə'rat] *hindi* [gudʒ'rat]
 gujarati *m., adj.* [gu.ʒa'ra.ti] || [guʒə'rati] *hindi* [gudʒ'rati]
 gulag/G-/GULAG *m.* [gu'tak]
 gular *adj.* [gu'ta]
 gulasch [gu'taʃ] *fr. (<hong.)* [gu'laʃ]
 Gulbenkian [gu'tβeŋ.ki.an] || [gu'tβeŋkiən |'βeŋ]

3.9 *Format del text objecte de pronúncia* per al professional responsable: locutor, conferenciant, professor, polític...

Versió ortogràfica: 'Mao Zedong'

Versió fonètica: [ᵛmao zɛ'ðoŋ \ ᵛmaw zə'ðoŋ, ᵛmao t̪sɛ 'tuŋ \ ᵛmaw t̪sə 'tuŋ]

Versió graficofònica: 'Mao Zedong' (amb 's' sonora)[z] (NO amb 'zeta' [θ] a l'espanyola) 'Mao Zedong' ([t̪s] [tu])

La primera és confusionària per al lector-locutor i la segona resulta massa complicada si no es té una formació específica en fonètica. És preferible, doncs, la tercera.

3.10 *Fitxa descriptiva de la implementació ortoèpica* (casuística del neerlandès i el mandarí)

Llengua font / prestadora / d'origen / originària: *neerlandès / xinès mandarí*

Llengua receptora (catalana) i varietat estàndard: *central / nord-occidental*

Registre: *formal, propi del gènere*

Medi comunicatiu: *mèdia radiofònics / audiovisuals*

Gènere periodístic: *butlletí de notícies radiofònic / televisiu.*

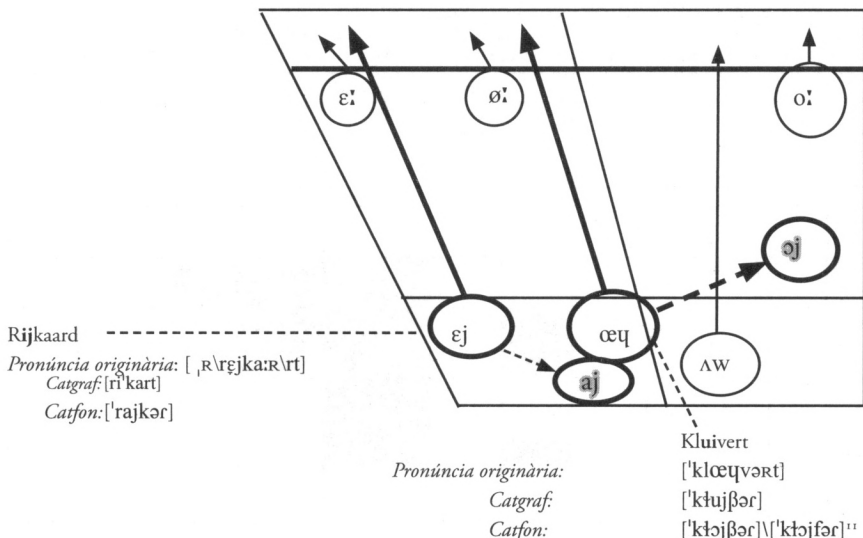
4. CASUÍSTICA DEL NEERLANDÈS I DEL XINÈS MANDARÍ

Un cop clos el decàleg, passem a la justificació de les pronúncies proposades, com ara les d'alguns antropònims neerlandesos i dels xinesos esmentats fins ara.

4.1 Onomàstica neerlandesa: alguns casos de diftongació i consonantisme

En els dos cognoms holandesos exemplificats el procés d'adaptació dels diftongs en la forma de base fònica (*catfon*), com mostra la figura 1, opera cap a les pronúncies catalanes més properes des del punt de vista articulatorioperceptiu, com sol succeir en l'adaptació de manlleus en general (Peperkamp & Dupoux 2003).

FIGURA 1 · ELS DIFTONGS DEL NEERLANDÈS I LES DUES ADAPTACIONS CATALANES (EN GRIS)

11. Aquesta segona pronúncia és poc justificada, atès que la grafia 'v' intervocàlica correspon a una pronúncia labial sonora. És en posició inicial de mot que 'v' es pronuncia com a fricatiu labiodental sord [f].

La Taula 4 conté l'inventari consonàntic amb indicació del fonemes neerlandesos inexistents en català (en gris) i que caldrà adaptar especialment. Observi's que no disposa d'un fonema de realització oclusiva velar sonora /g/, la funcionalitat del qual queda substituïda pel corresponent fricatiu sord /x/.

TAULA 4 · ELS FONEMES CONSONÀNTICS DEL NEERLANDÈS

/p/	/b/		/t/	/d/		/k/	
		/f/	/v/	/s/	/z/	/x/	/h/
	/m/			/n/		/ŋ/	
				/l/			/r/
		/w/			/j/		

4.2 Onomàstica xinesa: el consonantisme del xinès mandarí (putonghuà)

TAULA 5 · ELS SONS CONSONÀNTICS DEL XINÈS (EN GRIS CLAR S'ASSENYLEN ELS SONS INEXISTENTS EN CATALÀ I EN GRIS FOSC ELS FONEMES CATALANS DESCONEGUTS PELS XINESOS; EN CURSIVA I ENTRE COMES LA GRAFIA ROMANITZADA EN PINYÍN); JULIÀ-MUNNÉ 2005

MODE D'ARTICULACIÓ	PUNT D'ARTICULACIÓ																					
	Bilabial		Labiodental		Interdental		Dental (apico-dental)		Alveolar		Post-alveolar		Retroflex (apico-palatal)		Palatal (alveolo/dorso-palatal)		Velar (dorso-velar)		Uvular (dorso-uvular)		Glotal	
	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+	-	+
Oclusiu aspirat	p	'b'					t	'd'									k	'g'				
	pʰ	'p'					tʰ	't'									kʰ	'k'				
Fricatiu			f						ʃ	'ç'			ʃ	'ç'	ç	'ç'	x	'x'				
			f'						ʃ	'ç'			ʃ	'ç'	ç	'ç'	x	'x'				
Africat (aspirat)									tʃ	'tʃ'			tʃ	'tʃ'	tç	'tç'						
									tʃ	'tʃ'			tʃ	'tʃ'	tç	'tç'						
Nasal	'm'								'n'	n									'ŋg'	ŋ		
	m								'l'	l												
Lateral									'l'	l												
Ròtics																						
Aproximant semivocal																	'j'	j	'w'	w		
																	'w'	w				

TAULA 6 · PROPOSTA ORTOÈPICA FUNCIONAL DEL SISTEMA CONSONÀNTIC
DEL XINÈS MANDARÍ EN CATALÀ

labial	dentoalveolar	palatal	apicalpalatal (retroflex)	dorsovelar
<i>Oclusius</i>				
[p]	[t]			[k]
$\uparrow$	$\uparrow$			$\uparrow$
$\left[\begin{array}{cc} p & b \\ [p^h \text{ } p] \end{array} \right]$	$\left[\begin{array}{cc} t & d \\ [t^h \text{ } t] \end{array} \right]$			$\left[\begin{array}{cc} k & g \\ [k^h \text{ } k] \end{array} \right]$
[m]	[n]			[ŋ]
$\uparrow$	$\uparrow$			$\uparrow$
$\left[\begin{array}{c} m \\ [m] \end{array} \right]$	$\left[\begin{array}{c} n \\ [n] \end{array} \right]$			$\left[\begin{array}{c} ng \\ [ŋ] \end{array} \right]$

(Oclu)constrictius

[f]	[s]		[ʃ]		[x]
$\uparrow$	$\uparrow$		$\leftarrow$	$\leftarrow$	$\uparrow$
$\left[\begin{array}{c} f \\ [f] \end{array} \right]$	$\left[\begin{array}{c} s \\ [s] \end{array} \right]$	$\left[\begin{array}{c} x \\ [ç] \end{array} \right]$		$\left[\begin{array}{c} sh \\ [ʃ] \end{array} \right]$	$\left[\begin{array}{c} h \\ [x] \end{array} \right]$
				$\begin{array}{c} zh \\ [ʒ] \end{array}$	$\rightarrow$
$\leftarrow$	$\left[\begin{array}{c} z \\ [ʒ] \\ c \\ [tʃ^h] \end{array} \right]$	$\left[\begin{array}{c} j \\ [tç] \\ q \\ [tʃ^h] \end{array} \right]$		$\left[\begin{array}{c} ch \\ [tʃ^h] \end{array} \right]$	$\rightarrow$ [tʃ]

Pseudolíquids

	[ʃ]	$\leftarrow$	$\left[\begin{array}{c} l \\ [l] \end{array} \right]$		$\left[\begin{array}{c} r \\ [z] \end{array} \right]$	$\rightarrow$	[ʒ]
--	-----	--------------	--	--	--	---------------	-----

5. TIPOLOGIA DE L'ONOMÀSTICA FORANA

A la Taula 7 es pot observar un mostrari de noms propis provinents de diverses llengües (forma *orig.* a la casella en gris) amb la corresponent adaptació al català (en una casella adjacent). La pronúncia catalana que s'hi proposa és en varietat central i sol indicar-s'hi la doble versió si hi ha divergència entre la grafista (1) i la de base fònica (2). Observi's que en el cas de l'espanyol la primera versió coincideix amb la pronúncia originària.

TAULA 7 · ALGUNES MOSTRES DE PRONÚNCIA D'ONOMÀSTICA FORANA

Idiomes originaris	Antrapònim				Topònim				Altres
	Noms	Cognoms	Personatges	Denominacions diverses	Majors		Menors		
					Ciutats Països	Accidents geogràfics	Veinats Barris	Carrers Places	
<i>Espanyol (castellà)</i>		1. [el'θid] 2. [əθ'sit]	El Cid [el'θid]	El Jabato [elxa'βato]		1. [elxa'βato] 2. [əθxə'βatu]			
<i>Occità (aranès)</i>					Val d'Aran [balda'ran]		[ba.ɫdɔ'ran]		
<i>Francès (europeu)</i>	Yourcenar [juʁsə'nɑ:ʁ]		[juʁsa'nar]			[sitru'en]	Citroën* [sitro'e'n]	[l'ʁuβʁə]	Louvre [l'u:vʁv]
<i>Anglès (britànic)</i>		Churchill [tʃɜ:ʃl]	1 [tʃɜ:ʃlɪʃ] 2 [tʃɜ:ʃlɪtʃ]				Downing Street [ˈdaʊnɪŋ ˌstri:t]		[ˈdaʊnɪŋ əs'tri:t]
<i>Alemany</i>	Schwartzenegger [ˈʃvartʃonegɐ]		1. [ʃvartʃə'neɣər] 2. [əʃ'bartʃə'neɣə]				[l'ʁuʃ tanzə]	Lufthansa* [ˈlʊftˌhantʂa]	
<i>Neerlandès Afrikans</i>	Boer [ˈbu:ɾ]	1 [ˈboer] 2 [ˈbu:ɾ]	Van Gaal [fɑŋ ˈxɑ:t]		1 [bɑŋ ˈgɑ:t] 2 [fɑŋ ˈxɑ:t]				
<i>Italià</i>	Giulia Ciano [dʒuʎja ˈtʃano]		(1 [dʒuʎtə ˈʃjanu]) 2 [dʒuʎtʃa ˈtʃano]						
<i>Portuguès (brasiler)</i>	Ronaldinho [runaˈdĩnu]		[runaˈdĩnu]						
<i>Gallec</i>			Xunta [ˈʃunta]		1 [ˈʃunta] 2 [ˈʃunta]				
<i>Rus</i>	Boris [bɐ'ris]	[ˈboris]	Khrusxov / Khruxxov [xru'çɪçɔf]				[kru'ʃɔf \ kru'ʃɔf]		
<i>Basc (penins.)</i>			Ertzaintza [er'ʃajntsa]		1 [er'ʃajntsa] 2 [er'ʃajntsa]				
<i>Àrab (pen. Ar)</i>	Raixid [ra'xid]	1 [ra'ʃit] 2 [rə'ʃit]			Khartum [xar'tum]		1 [xar'tum] 2 [xər'tum]		
<i>Japonès</i>			Hiroshima [çiro'çima]				1 [iru'ʃimə] 2 [xiru'ʃimə]		
<i>Xinès (putonghuà o mandari)</i>	Li (Dài) Bái [lɪ ˈtəi ˈpaj] Dēng Xiǎopíng [təŋ ˈtɕejaw ˈp'ɪŋ]		Li Po Li Bai [lɪ'pɔ] [lɪ'βaj ˈpaj] 1 [dɛŋ ʃjəɔpɪŋ] 2 [təŋ ʃjəɔpɪŋ]		Pequín Trad. Běijīng [ˈpej ˈtɕeɪŋ]		[pə'kin] 1 [bəj ˈʒiŋ] 2 [pəj ˈtʃiŋ]	Tiānānmén [ˈtʰjən ˈan ˈmən]	[ˌtʃjə nam ˈmɛn]
<i>Xinès (cantonès)</i>	Chiang Kai-shek <i>Pinyin:</i> Jiāng Jièshí [tʃeŋ ˈtɕeje ˈʂi] Sun Yat-sen <i>P:</i> Sūn Zhōngshān [ˈswən ˈtɕuŋ ˈʂan]		[tʃiŋ kəj ˈʃek] 1 [tʃiŋ ʒje ˈʃi] 2 [tʃiŋ ʃje ˈʃi] [sən jat ˈsen] 1 [sɥn (d)ʒɔŋ ˈʃan] 2 [sw(ə)n tʃiŋ ˈʃan]				Kowloon (Hong Kong) [ˈkɔw ˈlɔŋ] (to: 2. asc. alt 4. desc. baix)		1 ang. [kaw'lun] 2 [ˈkawloŋ]

6. CONCLUSIONS

Per cloure voldria expressar, en primer lloc, un *desideratum*: la implementació ortoèpica dels assessors lingüístics, per una banda, i la pràctica i l'ús ortològic dels professionals de la paraula, per l'altra, haurien de contribuir a consolidar l'elocució catalana. I tot seguit les dues conclusions de la tesi expressada en aquest treball:

1. Si el nom propi forà no té una forma tradicional catalana, podríem establir pel cap baix un parell de pronúncies segons la via d'entrada o contacte:

a) La provinent de la forma ortografiada llatina o llatinitzada (per transliteració o transcripció romanitzada): la versió *catgraf* (p.e. el neerlandès 'van Gaal' [baŋ 'gaʎ] o el xinès mandarí [mao ze 'ðoŋ]).

b) La resultant de l'adaptació de la pronúncia forana al català, tenint en compte el sistema i l'estructura fonètics de les dues llengües, tant des del punt de vista segmental com suprasegmental: la versió *catfon* (p. e.: el neerlandès 'van Gaal' [faŋ 'xaʎ] o el xinès mandarí [maw tsə 'tuŋ]).

2. El locutor en general, de la mà ferma i pragmàtica de l'assessor lingüístic, ha de ser coherent i conseqüent (p. e.: mantenir la mateixa pronúncia i allunyar-se d'altres com ara *[faŋ 'gaʎ] o *[baŋ 'xaʎ]), tot evitant estridències pedants que estrafan el discurs català (ex.: 'Oxford' ['ɔksfəʎ], en nítida dicció anglesa, per ['ɔksfort], en pronúncia habitual catalanitzada; o 'Yourcenar' [jurθe'nar] per [jursə'nar]).¹²

Que cadascú, doncs, pronuncii els noms propis forans com vulgui, mentre sigui conseqüent i no distorsioni el discurs. D'aquesta manera, al capdavant, hauríem de concedir bona part de raó a la citació de Winston Churchill ([tʃurtʃiʎ] o [tʃərtʃiʎ], però no [purukurβə'titʃiʎ]).

JOAN JULÀ-MUNÉ
Universitat de Lleida
jjulia@filcat.udl.es

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ALBAIGÈS 2000: Josep M. Albaigès, *Diccionari de noms de persona* (1980), Barcelona, Edicions 62.
BARTKOVA 2003: Katarina Bartkova, «Generating proper name pronunciation variants for automatic speech recognition», a *Proceedings of the 15th International Congress of Phonetic Sciences*, Causal Productions, II: 1321-1324.
BRUGUERA 1990: Jordi Bruguera, *Diccionari ortogràfic i de pronúncia*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana, segona edició 2004.

- CABRÉ *et alii* 2000: Maria Teresa Cabré i Castellví, Lluís de Yzaguirre i Esteve Clua, «Diccionari ortològic català», a *Llengua i mitjans de comunicació*, ed. Imma Creus, Joan Julià i Sílvia Romero, Lleida, Pagès, 315-320.
- CNL DE TVC 1995: Comissió de Normalització Lingüística de TVC, *El català a TV3: Llibre d'estil*, Barcelona, TVC-Edicions 62.
- COROMINES 1974: Joan Coromines, «Alguns noms propis estrangers usats sovint en forma incorrecta» (1971), a *Lleures i converses d'un filòleg*, Barcelona, Club Editor, 55-60.
- DPC: Joan Julià-Muné *et alii*, *Diccionari de la pronunciació catalana*, en prep.
- DUDEN 2004: *Aussprachewörterbuch* (1962), Mannheim, Dudenverlag, quarta edició.
- EL PERIÓDICO 2002: El Periódico de Catalunya, *Llibre d'estil*, Barcelona, Primera Plana.
- ESPINAL 1989-91: Maria Teresa Espinal, «Sobre la traducción de los nombres propios», *Quaderns de Traducció i Interpretació*, 11-12, 73-93.
- FABRA 1954-56: Pompeu Fabra, *Converses filològiques*, ed. Santiago Pey, Barcelona, Barcino, 2 vols.
- FABRA 1983-84: *Converses filològiques*, ed. Joaquim Rafel, Barcelona, Curial, 2 vols.
- GRAELLS *et alii* 1999: Jordi Graells, Mercè Romagosa, Francesc Vilaró i Marta Xirinachs, *Criteris de traducció de noms, denominacions i topònims*, Barcelona, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.
- IEC 1990a: *Proposta per a un estàndard oral, I: Fonètica*, Barcelona, IEC.
- IEC 1990b: «Proposició sobre els sistemes de transliteració i transcripció dels mots àrabs en català», a *Documents de la Secció Filològica*, Barcelona, IEC, I, 141-158.
- IEC 1996: «Proposta sobre el sistema de transcripció i transliteració dels noms russos al català», a *Documents de la Secció Filològica*, Barcelona, IEC, III, 55-89.
- IEC 2003: «Proposta de transcripció de l'hebreu en textos escrits en català», dins *Documents de la Secció Filològica*, Barcelona, IEC, IV, 39-72.
- JONES 2003: Daniel Jones, *Cambridge English Pronouncing Dictionary* (1917), ed. Peter Roach, James Hartman & Jane Setter, Cambridge, Cambridge University Press (amb CD-ROM).
- JULIÀ 1995: Joan Julià i Muné, «De onomastica sinica», comunicació presentada al I Col·loqui de Fonologia Catalana (UdG, S'Agaró), desembre de 1995.
- JULIÀ 2000: Joan Julià i Muné, «L'onomàstica a la ràdio: descripció i propostes ortoèpiques», a *Llengua i ràdio*, ed. Joan Julià i Muné, Barcelona, PAM, 183-194.
- JULIÀ 2003: Joan Julià i Muné, *Diccionari de fonètica*, Barcelona, Edicions 62.
- JULIÀ-MUNÉ 2004: Joan Julià i Muné, *El llenguatge de la ràdio i de la televisió*, Alzira-Alacant, Bromera-IIFV.
- JULIÀ-MUNÉ 2005: *Fonètica aplicada catalana. Dels fonaments a les aplicacions de les ciències fonètiques*, Barcelona, Ariel (amb CD-ROM).
- JULIÀ-MUNÉ & CREUS 2003: Joan Julià-Muné i Imma Creus, «A New Dictionary of Contemporary Catalan Pronunciation», a *Proceedings of the 15th International Congress of Phonetic Sciences*, Casual Productions, I, 969-972.
- JULIÀ-MUNÉ *et alii* 2004: Joan Julià-Muné, Sílvia Romero i Imma Creus, *El català nord-occidental. Bases descriptives i orientacions ortoèpiques*, Lleida, Pagès (amb CD-ROM).
- JULIÀ-MUNÉ *et alii* en prep.: Joan Julià-Muné, Imma Creus, Nicolau Dols i Carles Segura, *Diccionari de pronúncia catalana*, Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- KRECH & STÖTZER 1982: *Grosses Wörterbuch der deutschen Aussprache*, ed. Hans Krech i Ursula Stötzer, Leipzig, VEB Bibliographisches Institut.

- LACREU 2002: Josep Lacreu, *Manual d'ús de l'estàndard oral* (1990), València, IIFV-Universitat de València.
- LACREU 2001: *Diccionari valencià de pronunciació*, ed. Josep Lacreu, Alzira, Bromera.
- MESTRES & GUILLÉN 2001: Josep M. Mestres i Josefina Guillén, *Diccionari d'abreviacions* (1992), Barcelona, Enciclopèdia Catalana.
- MORAN *et alii* 2002: Josep Moran, Mar Batlle i Joan Anton Rabella, *Topònims catalans. Etimologia i pronúncia*, Barcelona, PAM.
- PEPERKAMP & DUPOUX 2003: Sharon Peperkamp i Emmanuel Dupoux, «Reinterpreting Loanword Adaptations: The Role of Perception», a *Proceedings of the 15th International Congress of Phonetic Sciences*, Causal Productions, I, 367-370.
- PRADILLA 2001: Miquel Àngel Pradilla, «La norma ortològica de la llengua catalana: establiment i discussió», a *Societat, llengua i norma. A l'entorn de la normativització de la llengua catalana*, ed. Miquel Àngel Pradilla, Benicarló, Alambor, 81-100.
- VALLVERDÚ 2000: Francesc Vallverdú, *El català estàndard i els mitjans audiovisuals*, Barcelona, TVC-Edicions 62.
- WARNANT 1968: Léon Warnant, *Dictionnaire de la prononciation française* (1962), Gembloux, J. Duculot.
- WELLS 2000: John C. Wells, *Longman Pronunciation Dictionary* (1990), Harlow, Pearson Education.
- YZAGUIRRE & SALVÀ 2003: Lluís de Yzaguirre i Francesca Salvà, «SOLC: An Orthological Database Server to Teach Catalan and to Improve its Knowledge», a *Proceedings of the 15th International Congress of Phonetic Sciences*, Causal Productions, II, 2107-2109.